

ORGANIZACIJSKO-METODIČNI VIDIK POUKA

- uporaba socialnih učnih oblik
- uporaba učnih metod
- grupiranje učencev v učne skupine (zunanja diferenciacija)

Nanaša se na notranjo organizacijo pouka – kako poteka delo znotraj posameznega razreda.

Socialne učne oblike

- frontalni pouk – utemeljil Komenski
- pouk v skupinah (za razliko od skupinskega pouka)
- delo v dvojicah
- individualno delo (za razliko od individualnega pouka)

Zadnje tri oblike so se uveljavile s šolskimi reformnimi gibanji. Zakaj šele oni? 1869 je bil sprejet zakon o osemletni šolski obveznosti pri nas (takrat Avstro-Ogrska). kaj ima to veze????

Frontalni pouk (oblika direktnega pouka)

V čem se frontalni pouk loči od ostalih?

- dominantno vlogo ima učitelj; odnosi med temeljnimi dejavniki pouka so različni (učenec, vsebina, načini dela/metode)

učitelj

učenec

vsebina

metode

- učitelj permanentno usmerja miselno aktivnost in vodi do cilja, ki si ga je zamislil. Pri ostalih se aktivnost in samostojnost učencev povečata → cilji so bolje uresničeni.

Prednosti frontalnega pouka:

- učitelj dela istočasno z večjo skupino učencev
- racionalna oblika – omogoča relativno hitro posredovanje učnih vsebin
- učitelj določa tempo usvajanja teh vsebin
- omogoča kombinacijo različnih učnih metod
- lahko funkcionalno kombinira posamezne faze pouka
- lahko učinkovito kombinira frontalno učno obliko z ostalimi učnimi oblikami

Slabosti frontalnega pouka:

- pouk je naravnano na imaginarnega povprečnega učenca (ni individualizacije in diferenciacije)
- težko kontrolirat relevantno miselno aktivnost učencev
- težko je spodbujati divergentno mišljenje (večja samostojnost, kreativnost)
- omejena je komunikacija med učenci

Skupinski pouk (skupinsko učno delo) – povečana samostojnost in aktivnost učencev, pouk prilagajamo individualnim potrebam učencev → učenci se grupirajo v posamezne skupine. Kriteriji za razporejanje:

- po socialni privlačnosti (s kom bi rad delal, sociogram)
- po sposobnostih, predznanju, uspešnosti (homogene ali heterogene skupine)
- po interesih
- naključno

Glede na to učitelj naredi naloge: za heterogene skupine enako zahtevne naloge, za homogene skupine pa diferencirane naloge.

Potek ure, organizacija pouka

1. frontalni uvod (cca 10. min)
2. delo v skupinah
3. poročanje – planarni (skupni) zaključek

Skupina naj bi imela toliko članov, kolikor je vlog/nalog znotraj skupine (npr. vodja skupine, zapisovalec, tisti, ki nariše na folijo, poročevalec...)

Prednosti skupinske učne oblike:

- povečata se aktivnost in sodelovanje
- učenci so v neposrednem stiku z učno vsebino/viri, sami proučujejo, analizirajo
- dobro organizirano skupinsko delo → večanje zanimanja za šolsko delo
- je dinamično in ne utruja toliko
- psihološko je blizu učencem
- učenci neposredno vplivajo na učni tempo

Slabosti:

- učence je treba na skupinsko delo navajati
- treba jih je uvajati v uporabo pisnih virov, pisanje poročil..
- nekateri ne ločijo bistvenega od nebistvenega
- zagotavljanje sodelovanja vseh učencev

Delo v dvojicah

- opazovalne naloge, eksperimenti
- omogoča večjo individualizacijo
- težava je v tem, da je težko organizirati večji oddelek, da bi vsi delali v paru
- predpostavlja skupni interes, odgovornost

Individualno delo

- vsak opravlja svoje delo
- analize virov

V teh treh oblikah (skupinsko delo, delo v dvojicah, individualno delo) je v ospredju indirektno vodenje, poudarek je na pripravi.

Pod določenimi pogoji se lahko uporabljajo vse učne metode v vseh fazah (priprava, obravnava, vadenje/urjenje, ponavljanje in preverjanje).

Učne metode

- So pomemben dejavnik pouka. Odločamo o vrsti in intenzivnosti posameznih aktivnosti. Nanašajo se na aktivnost učitelja in učenca. Moramo jih ločevati od metod učenja.
- Ni enotnosti v opredeljevanju števila in vrst učnih metod v didaktiki, zato se je vedno treba sklicevati na avtorja opredelitve.
- Govorimo o stilu, spretnostih, načinih, tehnikah poučevanja, ni pa metod poučevanja.
- Učne metode se kažejo v različnih modalitetah (različne oblike) in jih kar uvrščajo med metode, zato število metod 'narašča'. Npr. diskusija je oblika razgovorne metode in ne posebna učna metoda.
- Ločimo 2 kategoriji učnih metod:
 - univerzalne oziroma splošne – ki se uporabljajo pri vseh predmetih več ali manj

- O specialne oziroma posebne – ki se uporabljajo pri določenih predmetih (to je snov specialne didaktike)

Univerzalne učne metode:

1. Metoda razgovora oziroma dialoška metoda

Nanaša se na vprašanje in odgovore med vsaj dvema subjektoma ali pa na njuno izmenjavo izkušenj, stališč, pogledov – gre torej za dialog.

- 1) Gre za vprašanje, kako posamezna vprašanja lahko klasificiramo?
 - po učni vsebini – ali so vsebinsko ozka (nanašajo se na posamezne podatke, kaj, koliko, v Sloveniji je glede na raziskavo cca 70% vsebinsko ozkih vprašanj) ali široka (primerjave, vzročno-posledične zveze, lastno zaključevanje)
 - glede na miselno aktivnost – vprašanja so nižjega (reproduktivni odgovori) ali višjega nivoja (samostojno iskanje rešitev, interpretacije, utemeljitve)
 - 2) Gre za tehniko oziroma spretnost zastavljanja vprašanj
 - komu učitelj zastavi vprašanje – samo nekaterim, npr. boljšim, ali vsem – treba je zastaviti celemu razredu (enega pokličemo, vprašamo, drugi ne sodelujejo)
 - med zastavljenim vprašanjem in pozivom učencem mora preteči nekaj časa (5-6 sec.), da učenci lahko premislijo, v tem premoru lahko vprašanje parafraziramo, učitelj bolj natančno opredeli, kaj zahteva od nas. Tudi po odgovoru še počakamo, ne planemo takoj po prvem odgovoru.
 - Kako pritegniti čim več učencev k sodelovanju? Ne pozvati samo tistih, ki roke dvignejo, tudi druge, izbira učitelj. Na ta način lahko tudi diferenciramo.
 - 3) Korektnost vprašanj
 - Logičnost – učenec jasno ve, kaj pričakujemo
 - Jezikovno pravilna
 - 4) Oblike razgovora
 - Katehetska metoda – razvila se je v srednjem veku za učenje kateheze/verouka: vprašanja in kratki odgovori (na pamet) – gre za vprašanja kdaj, kje, kdo; na začetku učne ure za ponovitev snovi, vprašanja so nizke ravni in ozka.
 - Sokratova metoda – vprašanja tipa ali-ali = alternativna vprašanja; znanje je že v posamezniku, s temi vprašanji ta znanja prebudimo (mejevntika); pomembna je tudi argumentacija, ne le 'fifty-fifty' ugibanje
 - Hevristična oblika metode (Arhimed, odkril vzgon v vodi) – preko širokih dialektičnih, vzročno-posledičnih vprašanj, učenci pod vodstvom učitelja 'samostojno' pridejo do definicij, zaključkov, pravil; mora pa že imeti neka znanja.
 - Diskusija – želimo izvedeti mnenja, stališča drugih o določenem vprašanju.
 - Debata – višja raven diskusije; diskusija za in proti. Stališče je oblikovano, udeleženci argumentirajo za in proti.
 - Prosti razgovor – izmenjamo poglede, izkušnje.
- V različni literaturi najdemo še druge oblike (že bolj stvar specialne didaktike).
- 5) Didaktični pomen/ vrednost razgovora (učitelj mora iz posamezne metode iztržiti največ, da so učni cilji optimalno doseženi)
 - Poveča se sodelovanje in aktivnost
 - Učenci sodelujejo pri oblikovanju zaključkov, participatorno učenje
 - Večja dinamika
 - Pouk se v večji meri diferencira in individualizira
 - Oblikovanje učnih navad – spodbujamo učence, da zastavljajo vprašanja; da bi iz gradiva znali sami sebi sestaviti vprašanja; navajanje na bistvo; oblikovanje odgovorov

2. Monološka metoda oziroma metoda razlaganja

Učitelj posreduje učencem določeno vsebino, lahko pa tudi učenci posredujejo to vsebino. Ima več oblik:

- Pripovedovanje (različnih zgodb) – če je učitelj mojster, pritegne pozornost učencev, istočasno spodbuja dojetje ljudi, da so živeli v določenem času in prostoru, lahko uporabimo, da učenci predstavijo določene predstavitve. Lahko epsko ali pa lirično – obogateno s čustvenim doživljanjem.
 - Opisovanje – predvsem predmetov (npr. v umetnosti), stvari, pojmov; navedemo njihove značilnosti in lastnosti; učenci preko več kanalov spoznajo te lastnosti (kinestetični, vonj, okus).
 - Razlaga – odgovor na vprašanje zakaj se nekaj dogaja; prispevati moramo k miselnemu razumevanju, potrebni so argumenti, rešitev s primeri, postopki.
 - Pojasnjevanje – najbolj zahtevna, pojasnimo abstraktne pojme, pravila, principi, definicije, zaključke, sisteme, formule ipd., določene zveze in odnose; spodbuja miselno aktivnost, odkrivanje vzročno-posledičnih zvez.
 - Presojanje – razmišljanje o določenih pojavih, ki še niso razjasnjeni.
- *Kriteriji za presojanje didaktičnega pomena:
- pomembna je kvaliteta uporabe, koliko je učitelju uspelo miselno aktivirati učence in jih uspelo pritegniti k sodelovanju – tudi učenci lahko sodelujejo, dobijo izkušnje
 - koliko lahko s posamezno metodo pripomoremo k notranji diferenciaciji in individualizaciji – dvignemo interes tistim, ki so bolj sposobni
 - ali z uporabo te metode prispevamo k oblikovanju učnih navad? učitelj naj ponudi več virov, da pritegne k sodelovanju

3. Metoda demonstriranja

Ima več oblik:

- Demonstriranje statičnih pojavov, predmetov – določen predmet (stroj) z metodo razlaganja predstavimo lastnosti predmeta
- Demonstriranje dinamičnih pojavov, nekaterih procesov, delovanje stroja, npr. razvoj rastlin; nekaj, kar je v spreminjanju; če poteka dalj časa, si pomagamo z večkratnim pogledom, lahko tudi z uporabo videoposnetkov
- Prikazovanje človeških aktivnosti – določene spretnosti (gibalne), uporaba orodij, materialov; izrazno umetniške aktivnosti (glas, mimika, igranje instrumentov), miselne aktivnosti

Didaktična vloga:

- spodbuja miselno aktivnost
- s kvalitetnim demonstriranjem dosežemo kvalitetno posnemanje in obvladanje

4. Metoda praktičnih aktivnosti

(pri naravoslovju se uporablja laboratorijska metoda)

Ko učenci sami preizkušajo/se vadijo v uporabi orodja, eksperimenti, opazovanje, zbiranje/urejanje gradiv, priprava plakatov, predstavitev. Uporablja se v veliki meri pri projektnem učnem delu. Pouk mora imeti povezavo s konkretnim življenjem. Didaktična vloga: ima velike potenciale v pouku.

5. Metoda pisnih in drugih grafičnih izdelkov

Vse aktivnosti, zlasti v zvezi s preverjanjem znanja, pisanjem poročil.. Učitelji naj bi postopno uvajali učence v pripravo pisnih del – povezni pisni izdelki – poročilo na osnovi pogovora, vprašanj – poročila, referati, vodenje učenca v učenju sporočanijskih tehnik, da je poročanje kvalitetno, doživeto. Didaktična vloga: spodbuja miselno aktivnost.

6. Metoda uporabe pisnih virov, avdiovizualnih in informacijskih gradiv (gradiva na internetu in na cd-jih)

Video in zvočni posnetki, dokumentarno gradivo. Učence je treba pripraviti na analizo – pripravimo naloge. Ta metoda pridobiva na pomenu. Programiran pouk – zahteva posamezna vprašanja in tako zahteva individualni pouk.

Najboljša rešitev v pouku:

Razgovorna in metoda razlage sta tipični, treba bi bilo uporabljati različne, ne le verbalne, ampak tudi praktične, da ne zaidemo v verbalizem, treba je kombinirati. Kriteriji za izbiro učnih oblik in učnih metod:

- značilnosti učencev – razvojna stopnja, predznanje, stopnja samostojnosti
- značilnosti učne vsebine – ali je strokovno zahtevna, kolikšno predznanje imajo učenci
- materialne možnosti šole – učitelj naj jih tudi sam izboljšuje, ne samo da čaka
- učni cilji – kaj naj učenci dosežejo

- učiteljeva izkušnja, usposobljenost – učitelj odloča o tem samostojno, s tem zagotavlja čim kvalitetnejši pouk glede na pogoje, v katerih dela, in da se poveča njegova odgovornost

Povezanost med učnimi oblikami in učnimi metodami:

Frontalni pouk: metoda razlaganja, metoda demonstriranja, metoda razgovora

Skupinski pouk: razgovor, razlaganje, demonstriranje, praktične aktivnosti, pisna dela, m. uporabe pisnih virov

Dvojice in individualni pouk: dialoška m. v dvojicah, sicer pa lahko vse metode

Učne oblike ne favorizirajo uporabe določenih metod, nekatere so težje za uporabo sicer, še vedno pa je vedno več možnosti na izbiro. Povezanost je neodvisna.

Klasifikacija učnih metod po:

Šilih:

- so posredovanje učiva
 1. metoda kazanja
 2. m. razlaganja
 3. m. prikazovanja
 4. m. razvijanja
- za utrjevanje učiva
 1. metode ponavljanja
 2. m. urjenja
 3. m. uporabljanja

→ te so pravzaprav faze pouka

Poljak:

- m. demonstriranja (z oblikami)
- m. praktičnih del
- m. risanja
- m. pisanja
- m. branja in dela s tekstom
- m. razgovora (z oblikami)
- m. ustnega razlaganja (z oblikami)

Tomić:

1. Verbalno-tekstualne metode:
 - m. ustnega razlaganja (z oblikami)
 - m. razgovora (z oblikami)
 - m. dela s tekstom
2. Ilustrativno-demonstracijska metoda
3. Laboratorijsko-eksperimentalna metoda
4. Izkušensko učenje

Grupiranje učencev v učne skupine

Izhodišče: razred ni homogena učna skupina (čeprav so učenci približno enako stari in imajo približno enako predznanje). Čim višji je razred, tem večje so razlike med posameznimi učenci. Razlike s starostjo naraščajo:

- v predznanju
- v interesih
- v osebnostnih značilnostih
- v učnih navadah
- v sposobnostih

Razlika med mentalno in kronološko starostjo se z leti procentualno večja. Z leti je ta razlika tudi bolj razpršena. Pri 4ih letih je 50% otrok tudi mentalno starih 4 leta, razpršeni pa so med 1. in 6. letom; pri 14ih letih le 16% otrok dosega tudi mentalno starost 14 let, razpršeni pa so med 8 in 20 let. To je teoretična distribucija.

Ali dobra šola razlike zmanjšuje ali povečuje?

Jih povečuje, vendar ne na račun slabih ali dobrih. Vsakemu učencu mora dobra šola omogočati, da vsak napreduje po svojih zmožnostih. Spodbujamo aktivnost, naj razvijejo svoj potencial. Vsi nimajo potenciala na enem področju (intelektualnem npr.), ampak na različnih (tudi estetsko, športno, delavno..). Treba je spodbujati na vseh področjih. Gre za individualno razliko – to je razlika med učenci v eni lastnosti (intelektualne lastnosti npr.). Intraindividualne razlike so hujši problem, to so razlike znotraj posameznega učenca (pri določenih predmetih različni uspeh istega učenca). Od tod pride ideja homogenizacije oddelkov oziroma učna diferenciacija. So različnih vrst. Učna diferenciacija je grupiranje učencev v skupine (pri individualizaciji gre za enega učenca), da so bolj homogene, na osnovi določenih jasnih kriterijev. Lahko so za krajši ali daljši čas.

Kriteriji so:

- Zunanji – glede na sposobnosti, lahko po učnem uspehu.
- Notranji – temeljijo na interesu učenca, se prostovoljno grupirajo.

Imamo nekaj vrst učne diferenciacije:

Zunanja učna diferenciacija

Značilno je, da so učenci bolj ali manj trajno grupirani v homogenejše učne skupine, ki so prehodne. Poznamo več tipov:

- Setting model – učenci se grupirajo v homogenejše učne skupine pri vsakem predmetu posebej (OŠ Kolezija).
- Streaming model – učenci so pri vseh predmetih grupirani na osnovi enega kriterija (npr. latinski oddelek na OŠ Prežihov Voranc, ali pa gimnastični, športni oddelki).
- Linijska/smerna učna diferenciacija – zlasti v Skandinavskih šolah. Temelji na notranjem kriteriju. Imajo izborne predmete (npr izbira med teoretično in praktično matematiko). Ima določeno opisno(?) vlogo.

Razlogi za razlike v znanju so dednost (to zagovarja notranja(?) učna diferenciacija), okolje (=ekonomski, socialni položaj družine, izobrazba staršev) in lastna aktivnost. Zadnji dve zagovarjata zunanja(?) in fleksibilna diferenciacija.

Vzroki za individualne razlike so predvsem v dednostnih lastnostih za zagovornike notranje(?) diferenciacije. Problemi: trajnost razlik, čez določen čas so lahko seveda drugačne, se spreminjajo,motivacija pade.

Kritike zunanje učne diferenciacije:

- Stigmatizacija – deluje nespodbudno, osebno razočaranje, razporejanje je moralno in etično sporno. Nekateri učenci se odločajo tudi na podlagi učiteljev in sošolcev. Nekatere šole nimajo 1. skupine ali pa nekje 10-20%. V 2. in 3. skupini jih je v vsaki med 30-60%.
- Latentna diferenciacija – zavestna ali nezavedna diferenciacija že v nižjih razredih.
- Pygmalionov učinek (Rosenthal) – 'samoizpolnjujoča se prerokba', uspešnost pričakovanj.
- Zunanja učna diferenciacija pogloblja socialne razlike in so tudi vzrok. Socialna diferenciacija ne izravnava učnih oblik – razlike med učenci še vedno so, skupine niso homogene.
- Zunanja učna diferenciacija ne pospešuje učenja, ravno tako lahko učenci napredujejo v heterogenih skupinah, če je učitelj kvaliteten.

Fleksibilna učna diferenciacija

Kombinacija med notranjo in zunanjo. Lahko že od 4. razreda dalje. Samo en del učnega časa poteka v homogenejših učnih skupinah, del pa v heterogenih. Lastnosti:

1. Obravnava določene teme poteka v homogenih in heterogenih učnih skupinah.
2. V heterogeni učni skupini poteka temeljni pouk, nivojski pouk pa poteka v homogenejših učnih skupinah.

Modeli:

Model sukcesivnega (zaporednega) kombiniranja temeljnega in nivojskega pouka.

A	B	T	C
---	---	---	---

 temeljni pouk - heterogeno

Nivojski pouk - homogenejše

Razmerje med temeljnim in nivojskim poukom je približno 1:3.

1. učna skupina: temeljno vsebino predvsem ponavljajo in utrjujejo.

2. učna skupina: nekoliko razširijo vsebino

3. učna skupina: temeljno vsebino osvojijo v temeljnem pouku, v nivojskem pa razširijo in poglobijo

To upošteva različno hitrost usvajanja učne vsebine. Ko je nivojski pouk končan, je zopet temeljni pouk. Lahko pa je razporeditev tudi drugačna:

ALI

Samo nekaj šibkejših

Samo

boljši

Tako približno je pri dodatnem in dopolnilnem pouku – Strmčnik to zato uvršča med fleksibilno diferenciacijo.

Notranja učna diferenciacija

Diferenciacija poteka znotraj heterogenega okolja. Zagotavlja, da učenci napredujejo glede na svoje zmožnosti. Je bolj prikrita, ostaja v heterogenem oddelku, je zelo pomembna. Učitelj upošteva razlike med učenci – npr. delo v dvojicah, različne zahtevnosti (vsaj trije nivoji tudi), različna učna sredstva.

V devetleki: notranja diferenciacija poteka v prvi triadi, fleksibilna poteka v drugi triadi in sedmem razredu, v osmem in devetem razredu pa je uzakonjena zunanja diferenciacija.

Zunanja in notranja diferenciacija se ne izključujeta. Notranja mora biti v vseh razredih. Zunanja in fleksibilna pa se izključujeta.